

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Naturvårdsenheten
Lars Sjögren
010-2244722

2013-12-02

Diarienummer
511-7513-2013

Sida
1(11)

Naturvårdsverket
Maano Aunapuu
Avdelningen för genomförande
Enheten för förvaltningsärenden och bidrag
Sektionen för förvaltning av värdefull natur

Redovisning av arbetet med åtgärdsprogram för bevarande av vityxne i södra Sverige 2009-2013

Arbete inom åtgärdsprogrammet för vityxne i södra Sverige har pågått sedan 2005. En utvärdering av programmets inledande tre år skedde 2008. Programmet förlängdes därefter med ytterligare fem år t o m 2013.

Sammanfattning

Det är i dagsläget svårt att entydigt bedöma utvecklingen för vityxne i södra Sverige. Till stor del beror detta på att årlig uppföljning på samma noggranna sätt som under den tidigare programperioden inte gjorts konsekvent av samtliga lokaler 2009-2013. Detta i sin tur beror sannolikt på att det inte finns någon enkel metod att följa antalet vegetativa plantor vilket medför höga uppföljningskostnader. Utvecklingen är dock positiv på de lokaler där årlig uppföljning har genomförts.

Under perioden har ett stort antal restaurerande skötselåtgärder genomförts i form av röjning, bränning, mossrivning och ändrad stängsling. Flertalet lokaler har även skötts kontinuerligt. Beträffande vilken skötsel som ger bäst utfall så visar data från en lokal i Kronobergs län att traditionell ängsskötsel, utförd omsorgsfullt och noggrant, haft den mest positiva effekten. Detta är egentligen föga förvånande med tanke på att samtliga lokaler i södra Sverige historiskt utgjorts av ängsmark.

Det bör framhållas att kostnaderna för en korrekt bedriven traditionell ängsskötsel av sådana steniga marker som vityxne förekommer i är mycket höga och långt ifrån täcks av de miljöersättningar som funnits i det landsbygdsprogram som gällt t o m 2013.

Kostnader

Den totala kostnaden för genomförda åtgärder inom åtgärdsprogrammet 2009-2012 har uppgått till ca 625 000 kronor finansierat av åtgärdsprogrammen. Ytterligare åtgärder finansierade av de medel som länen förfogar över för skötsel av skyddade områden uppgår till ca 36 900 kronor. Huvuddelen (ca 72%) av kostnaderna omfattar olika former av restaurerings- och skötselåtgärder.

Genomförda åtgärder

Kostnader redovisade inom åtgärdsprogrammet 2005-2012 finns redovisade i bilaga 3. (Kostnader 2013 är ännu inte slutligt redovisade av berörda län).

ÅRLIG UPPFÖLJNING AV KÄNDA LOKALER

Under perioden 2009 – 2013 har de årliga inventeringarna av samtliga kända lokaler fortsatt. Dock har inventeringarna under perioden inte varit lika noggranna som tidigare. Inventeringen har utförts av berörda Länsstyrelser eller Floraväktare och har för många lokaler fr a inriktats på att följa blommande plantor. Inventering av vegetativa plantor har utförts i varierande grad.

INFORMATION

En populärvetenskaplig artikel om arbetet med arten publicerades i Svensk Botanisk Tidskrift 2010

OMRÅDESSKYDD

Naturvårdsavtal har tecknats för den rikaste lokalen i Hallands län. Förankring och framtagande av naturvårdsavtalet som totalt täcker 0,9 ha samt tillhörande skötselavtal har delvis finansierats av ÅGP-medel.

POPULATIONSFÖRSTÄRKANDE ÅTGÄRDER

Insådd av frö från insamlade förkapslar har skett i Kronobergs län på en lokal under två års tid. I Hallands län har utsådd skett på en ny lokal och i Västra Götalands län har förspridning skett på två befintliga lokaler.

RESTAURERING OCH NYSKAPANDE AV LIVSMILJÖER

Under programperioden har restaureringsåtgärder både i form av mer omfattande åtgärder som avverkning av en grandunge på en lokal i Halland som mindre omfattande åtgärder i form av bränning, fagning och mosskrattning genomförts på ett flertal lokaler. Därutöver har stängslingen ändrats på totalt 4 lokaler.

SKÖTSEL OCH BIOTOPVÅRD

Skötselåtgärder i form av betesfrid, röjning av sly och örnbräken samt återkommande markstörningar i form av bränning och mossrivning har genomförts på flera lokaler. Även återkommande slåtter har bekostats genom ÅGP under perioden.

Ej genomförda åtgärder enligt programmets åtgärdstabell

GENETISK VARIATION

En studie av artens genetiska variation har inte genomförts under programperioden.

NY KUNSKAP

De förslag till mer forskningsinriktade åtgärder som omnämns i åtgärdsprogrammet har så vitt känt inte påbörjats.

PLANERADE ÅTGÄRDER FÖR UTPLANTERING

Något arbete med att ta fram metoder för att kunna driva upp vityxneplantor från frö för utplantering har inte genomförts.

Resultat av genomförda åtgärder och populationsutveckling

De kända lokalerna har under programperioden inte följts genom lika noggranna inventeringar som under perioden 2005-2008. Som en följd av detta varierar siffrorna mellan de olika lokalerna mer än under tidigare programperiod. Det är därför svårt att bedöma populationsutvecklingen och utfallet av de skötselåtgärder som genomförts 2009-2013. Någon enkel metod finns nog inte att följa antalet vegetativa plantor annat än genom rutanalys. Uppföljning av det totala antalet plantor på ett noggrant och systematiskt sätt blir därigenom tidsödande och kostsamt.

Antal lokaler

Under perioden har vityxne konstaterats på totalt 15 lokaler, varav en med två dellokaler. På totalt fyra av dessa lokaler har arten dock inte återfunnits under de senaste åren. En av dessa saknar fynd efter 2009, en saknar fynd efter 2010 och på en lokal har inga fynd gjorts efter 2011. Alla dessa lokaler är sådana där endast ett fåtal plantor påträffats under arbetet med åtgärdsprogrammet.

Antal lokaler med fler än 10 plantor

Den kortsiktiga målsättningen i åtgärdsprogrammet är att det ska finnas minst fem lokaler med fler än 10 plantor. Detta förefaller ha uppnåtts de flesta år även 2009-2013. Eftersom inte alla lokaler räknats samtliga år blir dock bedömningen osäkrare.

Antal individer

Mellanårsvariationen i antalet individer på de olika lokalerna är stor. Den långsiktiga målsättningen i åtgärdsprogrammet är att det ska finnas minst 1000 plantor 2015. Som framgår av diagram 2 har detta mål uppfyllts 2010.

Effekter av olika skötselåtgärder

Under programperioden har olika skötselåtgärder genomförts på lokalerna. Eftersom antalet lokaler är litet, antalet plantor på vissa lokaler mycket varierande mellan år och uppföljningsintensiteten har varierat är det vanskligt att dra alltför långtgående slutsatser av effekterna.

Bränning

En lokal i Halland (lokal 2) har bränts samtliga år och ytterligare en Halländsk lokal (lokal 6) har bränts årligen 2006-2012. Tyvärr har dock inte någon noggrann uppföljning gjorts varje år. De data som finns indikerar dock att kontinuerlig bränning kanske inte har en fullt så positiv effekt som det fanns skäl att anta tidigare.

Restaurerande bränning

Tre lokaler i Västra Götaland brändes 2008. Detta förefaller ha haft positiv effekt de två första åren men inte därefter.

Slätter och efterbete

En lokal i Västra Götaland (lokal 11) har skötts kontinuerligt med slätter och efterbete. Variationen mellan åren är dock stor och antalet blommande plantor har skiftat mellan 38st 2010 till en enda 2012.

Traditionell ängsskötsel

Lokal 22B i Kronoberg har sedan 2009 restaurerats och skötts så som var gängse i det äldre odlingslandskapet. Området har varje år fagats på våren, slagits med lie under sensommaren, höet har vänts och fått torka på plats och området har därefter efterbetats av hästar. Denna hävd har kompletterats med röjning av fr a sly och örnbräken och en bränning gjordes 2012. Resultatet av denna mycket omsorgsfulla skötsel visar förbluffande positiva resultat. Från att ha hyst ett knappt 30-tal blommande plantor under perioden 2006-2009 har antalet blommande plantor ökat stadigt till 142st 2013.

Effekter av fröspridning

Några resultat har ännu inte konstaterats av de försök som genomförts under perioden 2005-2013 med att sprida frön av vityxne inom både befintliga och potentiella lokaler. Möjligen tar det ytterligare tid innan denna typ av åtgärder visar resultat. Inte minst med tanke på svårigheterna att finna vegetativa plantor av arten.

Förslag till fortsatt arbete

Åtgärdsprogrammet bör förlängas med nuvarande utformning i ytterligare minst tre år.

Under en kommande programperiod är det mycket angeläget att årlig uppföljning genomförs på alla lokaler som hyst vityxne de senaste åren. För att få säkrare data och bättre kunna följa genomförda åtgärder bör räkning ske av såväl blommande som vegetativa plantor. Ett minimum är dock att samtliga blommande plantor räknas årligen på samtliga av dessa lokaler. För övriga lokaler föreslås övervakning åtminstone vartannat år. På dessa lokaler bör övervakning kunna ske med en mer begränsad insats i form av räkning av antalet blommande individer.

Årligt återkommande kontakter med berörda brukare/markägare bör prioriteras högt. Dessa kontakter är angelägna dels för att dokumentera utförd skötsel under året men även för att diskutera skötselinsatser kommande säsong.

Utifrån de data som redovisats inom arbetet med åtgärdsprogrammet framstår en omsorgsfull och traditionell ängsskötsel som den hävdform som ger de mest positiva resultaten. Att få till den typ av skötsel som genomförts

på lokal 22B på ytterligare lokaler bör därför prioriteras mycket högt. Detta kan t ex ske genom att hävden intensifieras på lokaler som idag sköts som äng med åtgärder som fagning och efterbete med häst / nötkreatur. På övriga lokaler bör sådan ängsskötsel övervägas inom åtminstone de delar där arten förekommer.

Kostnader för hävd av vityxnelokaler har under perioden 2009-2013 delvis finansierats via miljöersättningarna inom landsbygdsprogrammet. Traditionell ängsskötsel är mycket arbetsintensivt. Slåtter med lie av en någorlunda normalstenig äng inklusive räfsning o bortforsling av höet tar ca 100 timmar / ha för en någorlunda van slåtterkarl. Fagning och efterbete oräknat. Tidsåtgången påverkas även av årsmånen. Under år med stor produktion kan arbetet ta betydligt längre tid i produktiva områden. Kostnaden för den typ av skötsel som verkar gynna vityxne mest blir därför långt större än den ersättning som utgått inom nuvarande miljöersättningar.

Osäkerheter kring utformning av och ersättningsnivåerna inom kommande landsbygdsprogram gör det svårt att i dagsläget bedöma framtida kostnader inom åtgärdsprogrammet.

Under kommande period bör försök att driva upp vityxneplantor från frön genomföras för att därigenom på sikt kunna stärka populationerna genom utplantering.

Lars Sjögren

Kopia till (endast per e-post):

Kristin Norkvist, Länsstyrelsen i Jönköping
Per Ekerholm, Länsstyrelsen i Kronoberg
Lena Alness, Länsstyrelsen i Halland
Anders Hallengren, Länsstyrelsen i Skåne
Lars-Gunnar Reinhammar, Stockholm
Jörel Holmberg
Ingvar Claesson
Kaisa Malmqvist
Artdatabanken

Bilaga 1 Åtgärdstabell för vityxne i södra Sverige

Åtgärd	Län	Lokal	Finansiär	Aktör	Kostnad (kr)	Planerat genomförande	Prio
Årlig uppföljning av blommande och vegetativa plantor på lokaler som hyst vityxne under senare år	F, G, N, O	2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12B, 14, 15, 17, 18A, 20, 21, 22B, 23	ÅGP	F, G, N, O	350 000	2014-2018	1
Inventering av blommande plantor vartannat år (övriga kända lokaler)	F, G, N, O	4, 5, 12A, 13, 16, 18B, 19, 22A,	ÅGP	F, G, N, O	40 000	2014, 2016, 2018	1
Årlig kontakt med berörda brukare/markägare för avstämning och planering av skötselåtgärder	F, G, N, O	Samtliga	ÅGP, förvaltning	F, G, N, O	-	2014-2018	1
Tecknande av naturvårdsavtal för att säkerställa långsiktig skötsel	N	3, 6	ÅGP, områdesskydd	N	-	2015	1
Skötselinsatser av oskyddade lokaler i syfte att ge populationsförstärkning; röjning/restaurering, bränning, stängsling, fagning, slätter, efterbete	F, G, N, O	3, 6, 17, 18, 19, 20, 21, 22A	ÅGP	F, G, N	800 000	2014-2018	1
Skötselinsatser av skyddade lokaler i syfte att ge populationsförstärkning; röjning/restaurering, bränning, stängsling, fagning, slätter, efterbete	F, G, N, O	2, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 23	Förvaltning	F, G, N, O	(>1 500 000 skötselanslag)	2014-2018	1
Framdrivning av plantor från frö för utsättning	O		ÅGP	O	50 000	2014-2018	2
Studier av genetisk variation inom och mellan populationer	F, G, N, O		ÅGP	O	120 000	2014-2018	2
Totalkostnad inom åtgärdsprogrambudget (ÅGP)					1 360 000		

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Bilaga 2: Diagram över utvecklingen för vityxne i södra Sverige

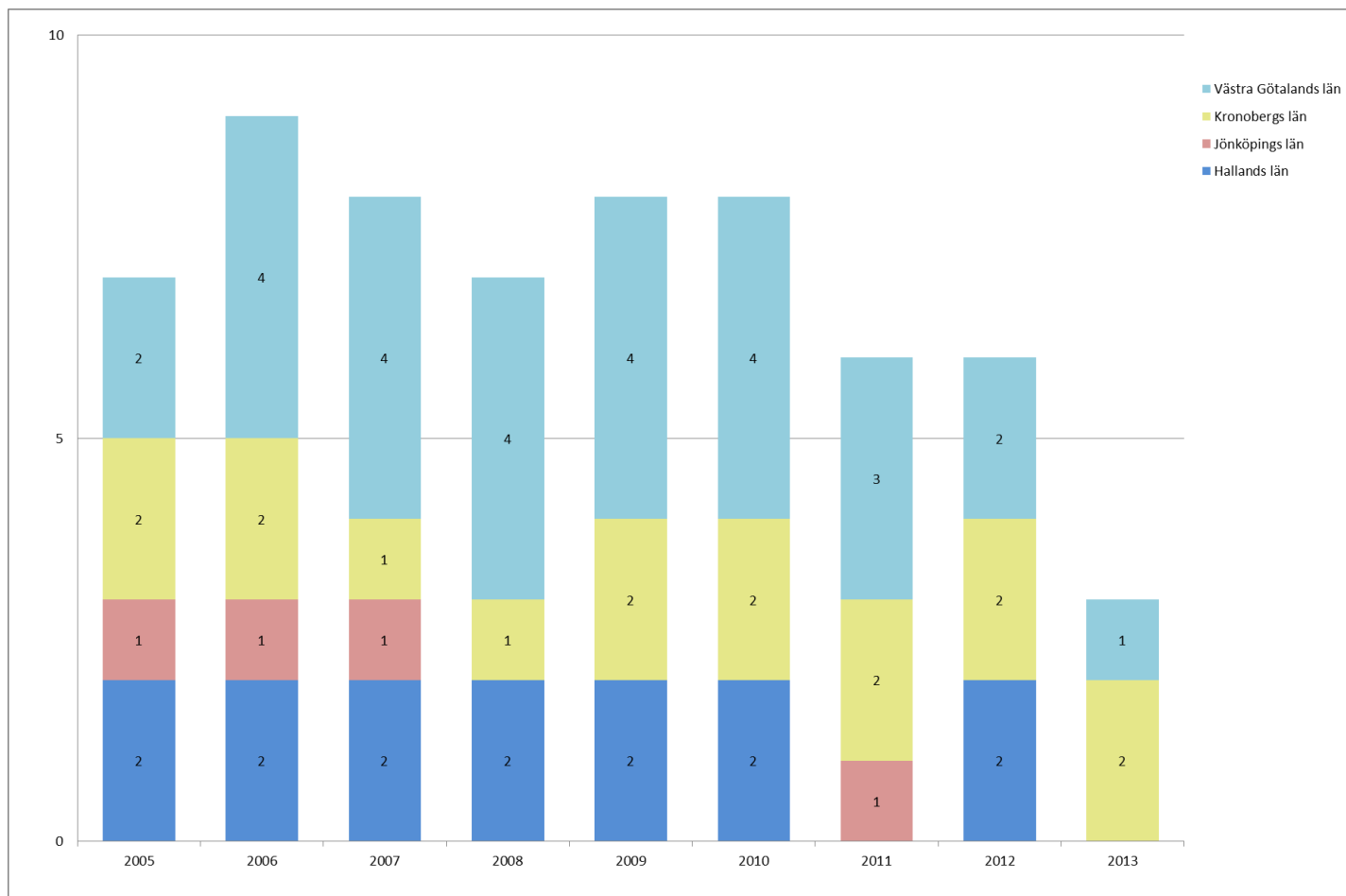

Diagram 1. Antal lokaler med >10 individer. (Någon inventering utfördes inte i Hallands län 2011 och 2013)

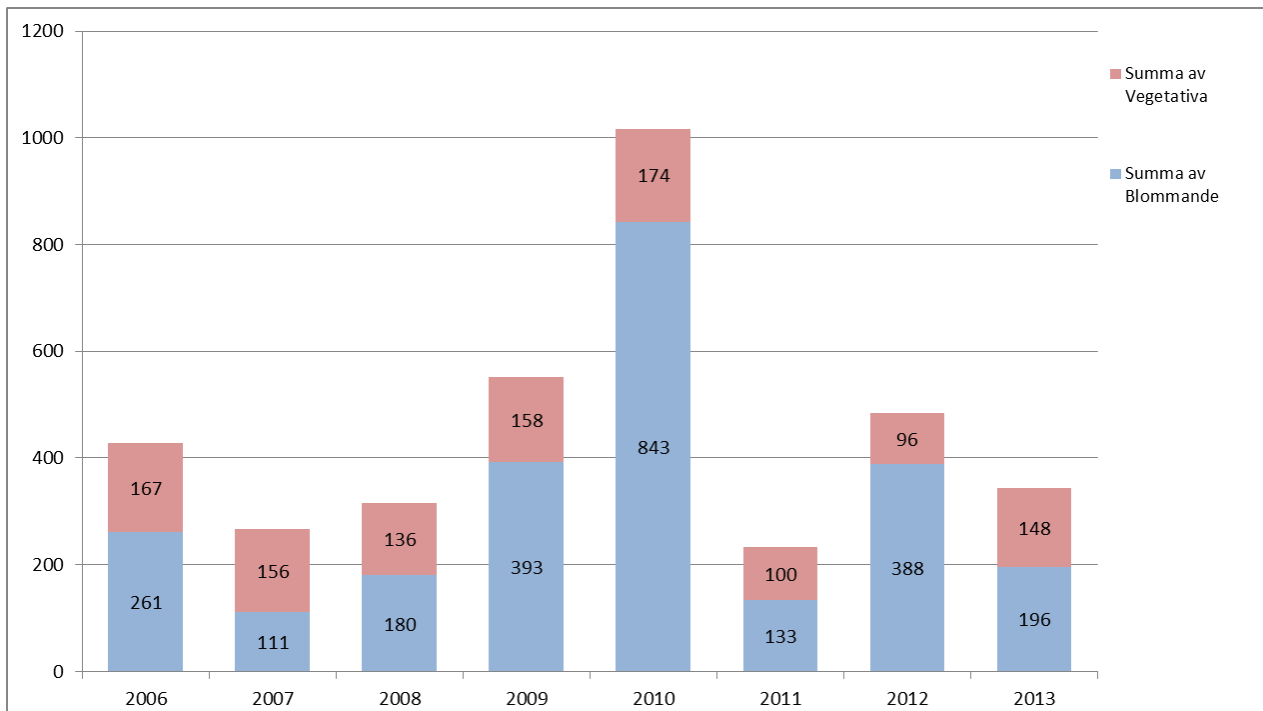

Diagram 2. Antal vityxneplanter på samtliga lokaler

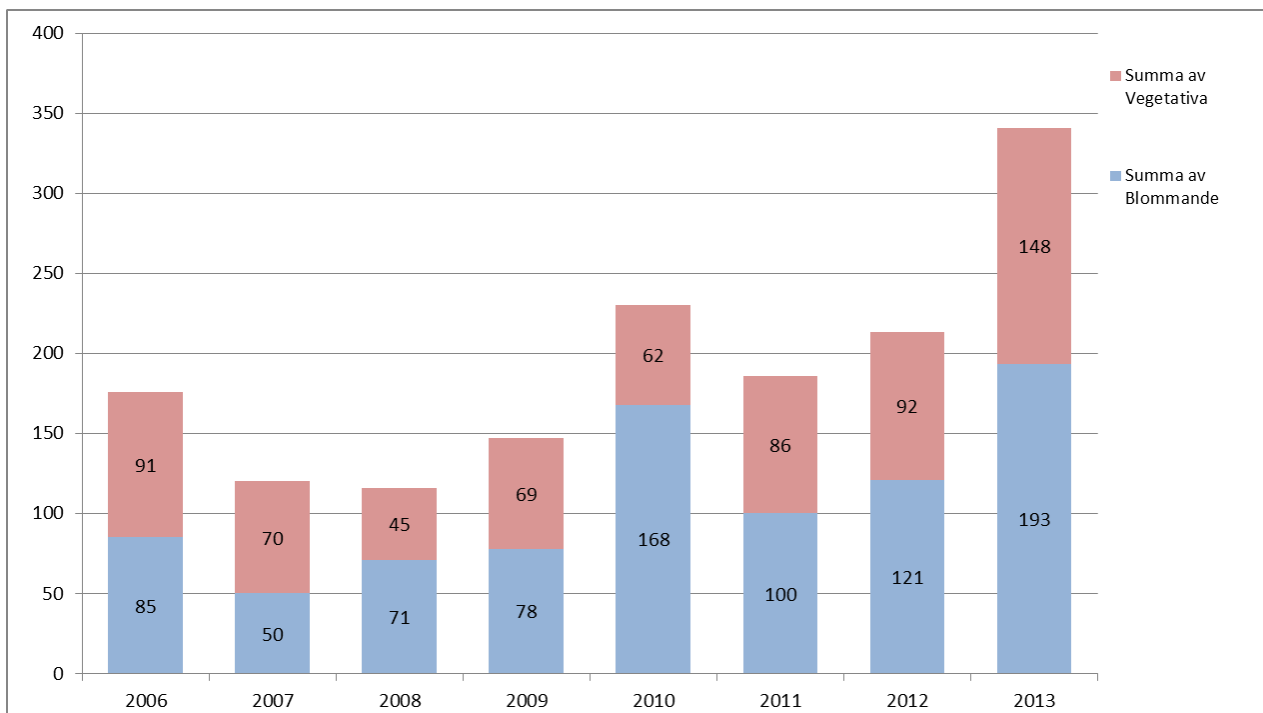

Diagram 3. Antal vityxneplanter på lokaler där förekommande planter räknats varje år

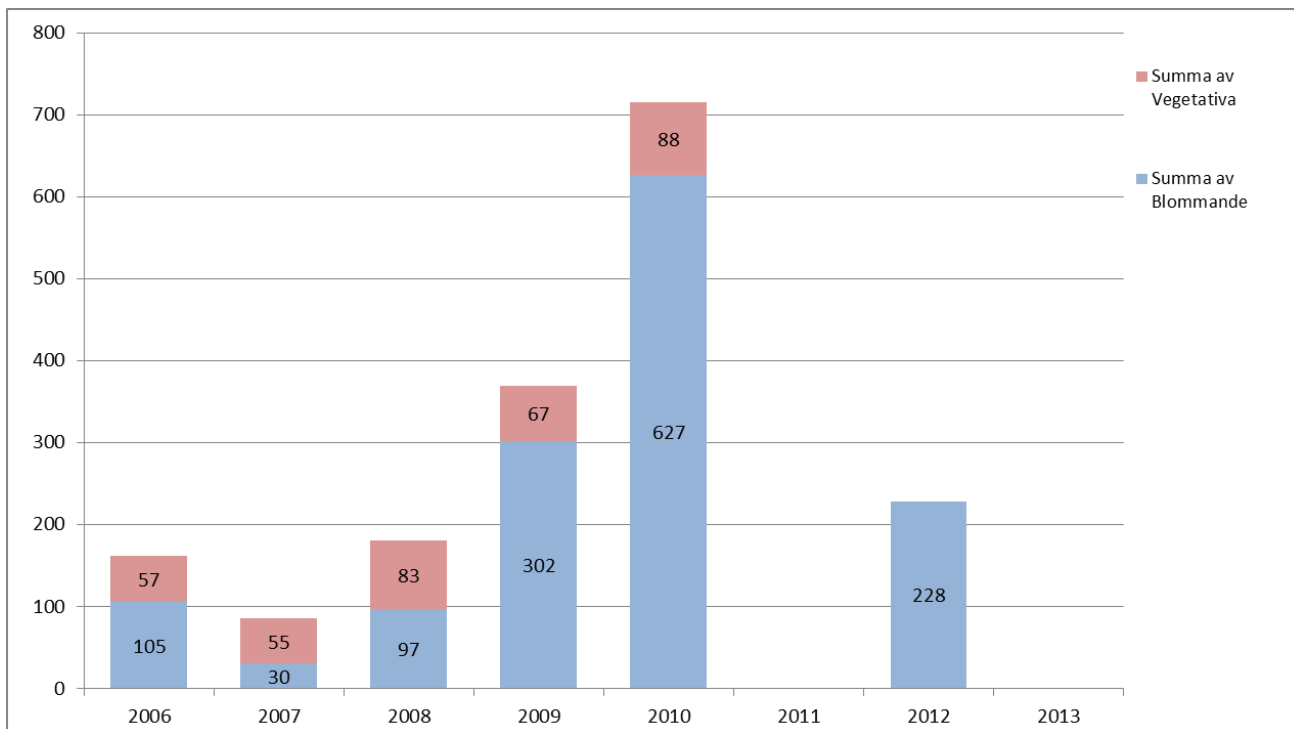

Diagram 4. Antal vityxneplantor på lokaler som bränts flertalet år (lokal 2, 6)

Diagram 5. Antal vityxneplantor på lokal som skötts med årlig slåtter + efterbete, ej fagning (lokal 11)

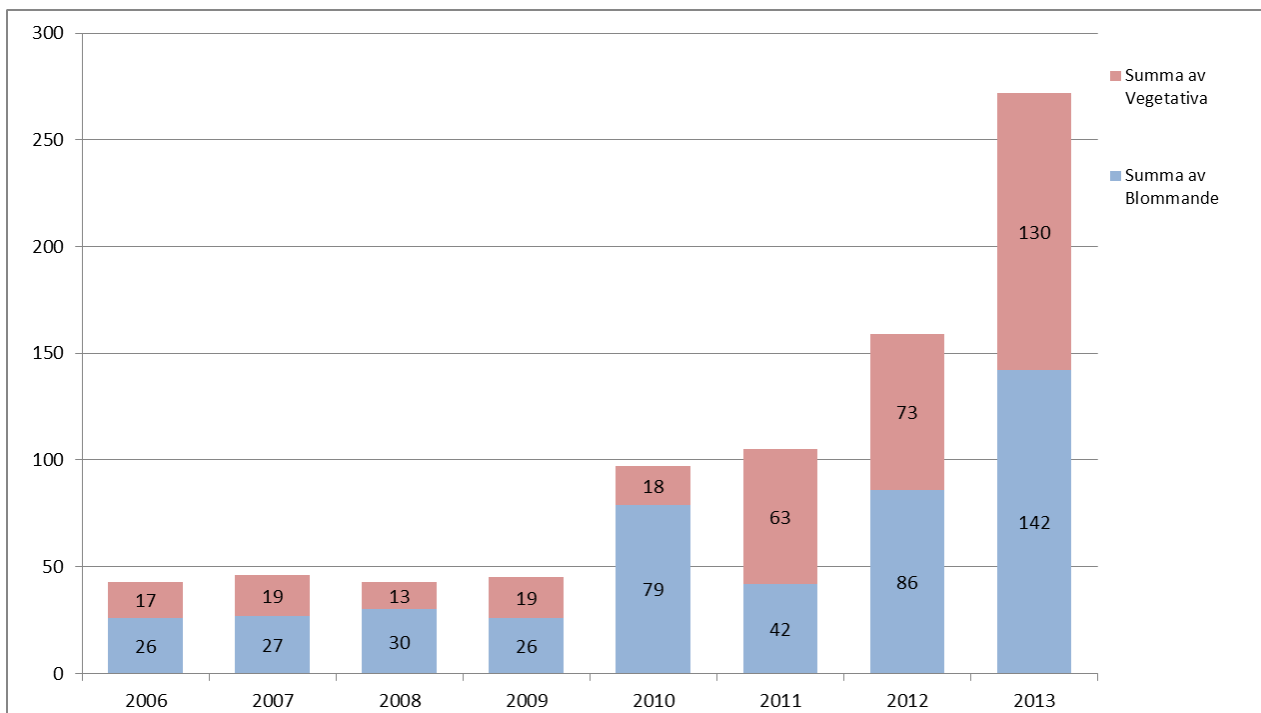

Diagram 6. Antal på vityxneplantor på lokal med traditionell ängsskötsel - fagning, slåtter, särskild höhantering, efterbete med häst fr o m 2009 (lokal 22B)

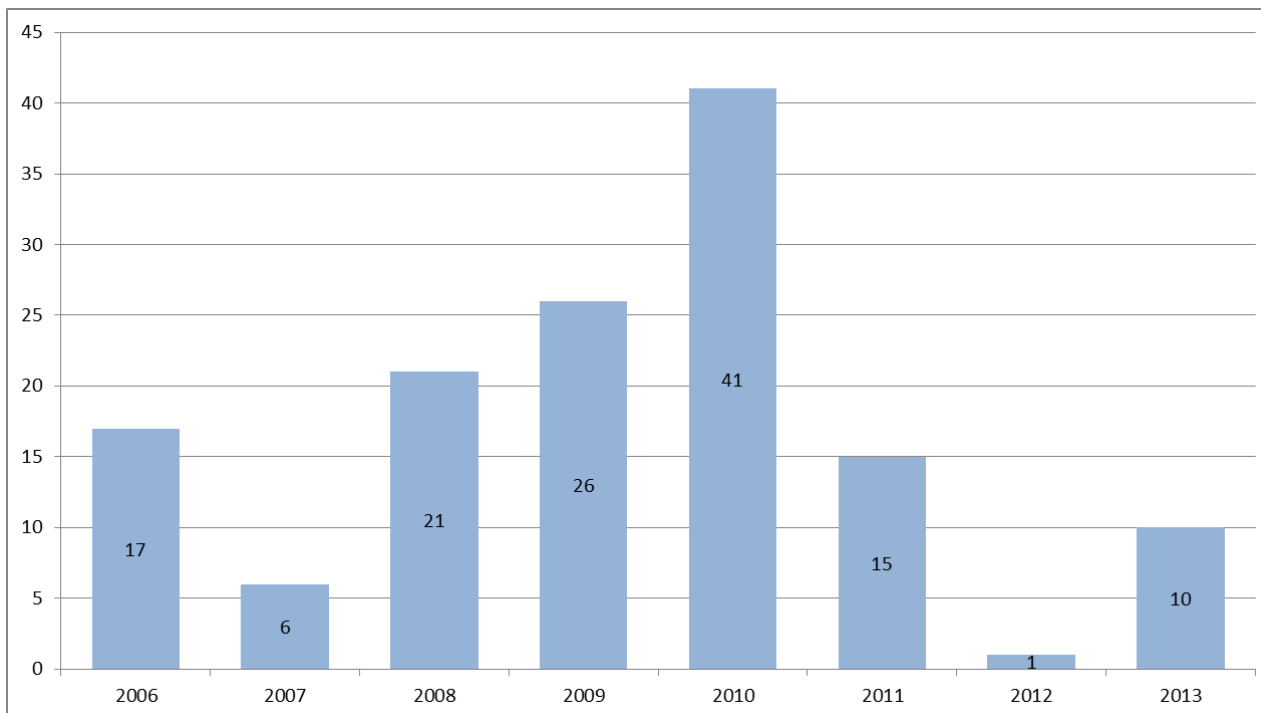

Diagram 7. Antal blommande vityxne på lokaler där restaurerande bränning utfördes 2008 (lokal 10A, 10B, 11, 12B)

Bilaga 3: Sammanställning kostnader 2005-2012, samtliga län

2009-2012	
<i>Övervakning, uppföljning av genomförda åtgärder</i>	167 984
<i>Områdesskydd (förberedelse för naturvårdsavtal)</i>	1 347
<i>Populationsförstärkande åtgärder genom insådd</i>	33 682
<i>Information, rådgivning</i>	0
<i>Restaurering – bränning</i>	75 572
<i>Restaurering – mossrivning</i>	6 362
<i>Restaurering – stängsling, övr</i>	104 750
<i>Skötsel och biotopvård</i>	235 215
Totalkostnad för perioden 2009-2012	624 912
2005-2008 (se tidigare redovisning)	
<i>Övervakning, inventering, uppföljning</i>	160 000
<i>Rapport om lokalernas brukningshistoria</i>	47 000
<i>Information</i>	20 000
<i>Skötsel och biotopvård</i>	91 000
Totalkostnad perioden 2005-2008	318 000
Totalkostnad 2005-2012	924 912